

LISTA DE ABREVIERI

Atr.	= atribut	CircTimp	= propoziție circumstanțială de timp
A	= cazul acuzativ	conj.	= conjuncție (conjuncțională)
adj.	= adjectiv (adjectival, ă)	cop.	= copulativ
adv.	= adverb (adverbial, ă)		
art.	= articol (articulat)		
AT	= propoziție subordonată atributivă		
Cag	= complement de agent	D	= cazul dativ
CAG	= propoziție completivă de agent	f.	= genul feminin
Ccauză	= circumstanțial de cauză	f.sint.	= funcție sintactică
CircCauză	= propoziție circumstanțială de cauză	G	= cazul genitiv
Cconc	= circumstanțial concesiv	loc.	= locuțiune
CircConc	= propoziție circumstanțială concesivă	m.	= genul masculin
Ccond	= circumstanțial condițional	N	= cazul nominativ
CircCond	= propoziție circumstanțială condițională	n.	= genul neutru
Ccons	= circumstanțial consecutiv	n.p.	= nume predicativ
CircCons	= propoziție circumstanțială consecutivă	nr.	= numărul
CD	= complement direct	pl.	= plural
CDir	= propoziție completivă directă	P.N.	= predicat nominal
CI	= complement indirect	pos.	= posesiv
Cind	= propoziție completivă indirectă	PP	= propoziție principală
Cloc	= circumstanțial de loc	PR	= propoziție subordonată predicativă
CircLoc	= propoziție circumstanțială de loc	prep.	= prepoziție (prepozițional)
Cmod	= circumstanțial de mod	pron.	= pronume (pronominal, ă)
CircMod	= propoziție circumstanțială de mod	PS	= propoziție subordonată
Cscop	= circumstanțial de scop	PV	= predicat verbal
CircScop	= propoziție circumstanțială de scop	S	= subiect
Ctimp	= circumstanțial de timp	subst.	= substantiv
		SB	= propoziție subordonată subiectivă
		sg.	= singular
		V	= cazul vocativ
		vb.	= verb (verbal, ă)
		v.cop.	= verb copulativ

PARTEA I – VOCABULARUL (LEXICUL)

Definiție

LEXICUL sau **VOCABULARUL** cuprinde totalitatea cuvintelor existente în limba română. Nu este posibilă numărarea exactă a cuvintelor, dar se aproximează că în limba română există peste 150.000 de cuvinte, fără a ține cont de diminutive, care ar însuma 30 de mii de cuvinte, potrivit lingviștilor.

FONETICA

Definiție

FONETICA este știința care studiază **sunetele** unei limbi.

- **PRONUNȚAREA CORECTĂ** a *sunetelor* din cuvânt se numește **ORTOEPIE**.
- **SCRIEREA CORECTĂ** a *cuvintelor* se numește **ORTOGRAFIE**.
- **ACCENTUL ÎN CUVÂNT** - element paraverbal, adică **nu se scrie**, ci doar **se pronunță silaba accentuată**.

CLASIFICAREA SUNETELOR

1. **VOCALELE** sunt sunetele care se pot rosti fără ajutorul altor sunete și pot alcătui și singure **silabe**.

În limba română există *șapte vocale*: **a, ă, î (â), e, i, o, u**.

2. **SEMIVOCALELE** sunt sunete care se aseamănă cu vocalele, dar **nu** pot alcătui singure **silabe** și se pronunță la jumătatea intensității unei vocale. Ele intră în alcătuirea diftongilor și triftongilor și sunt în număr de **patru**: **e, i, o, u**.

ATENȚIE!

✱ **a, ă, î, â** sunt totdeauna **vocale pline**, **niciodată semivocale**;

* **pia/tră; măi/ne; mă/nă, în/să**;

✱ **e, i, o, u** pot fi atât **vocale**, cât și **semivocale**:

* **vocale**: **e/ra/tă, i/ri/ta/bil, o/rar, u/măr**;

* **semivocale**: **sea/ră, iar, soa/re, o/uă**.

3. **CONSOANELE** sunt sunetele care se rostesc cu ajutorul vocalelor și **nu** pot alcătui singure **silabe**.

În limba română există **22 de consoane**: **b, c, c' (ce, ci), k' (che, chi), d, f, g, g' (ge, gi), g' (ghe, ghi), h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, w, x, z.**

CORESPONDENȚA DINTRE SUNETE ȘI LITERE

LITERA este semnul grafic al unui sunet. În general, în limba română o literă transcrie un sunet.

car - 3 litere = 3 sunete;

tulpină - 7 litere = 7 sunete;

• **Correspondența literă-sunet nu** este în toate cazurile biunivocă. Numai **19 litere** sunt **monovalente**, celelalte **12 litere** (*c, e, g, h, i, k, q, o, u, w, x* și *y*) sunt **plurivalente**, adică au **mai multe valori fonetice**, în funcție de **poziția în cuvânt** sau în **silabă**, de **combinațiile** de litere în care apar, de caracterul **vechi** sau **neologic** al cuvintelor și de **limba lor de origine**.

ATENȚIE!

✱ Uneori, **corespondența sunet-literă nu** se respectă:

1) **aceeași literă** poate nota **sunete diferite**:

- literele *e, i, o, u* pot nota atât **vocale**, cât și **semivocale**.

- *i* **șoptit** este litera *i* **final** care **nu** este **vocală** (*i* „șoptit”), așadar **nu poate forma silabă**: *pomi, bureți, băieți*.

2) litera *x* poate nota **grupuri diferite de două sunete și se poate pronunța diferit**:

a) litera *x* notează grupul de sunete „*cs*” în următoarele situații:

- *x* (*cs*) în poziție finală: *fix, complex, prefix, sufix, ortodox, sfinx*;

- *x* (*cs*) în interiorul cuvântului, atunci când se află înainte de o consoană (*excelent, excursie, expirat, extraordinar, exponent, excepție* etc.).

- când *x* (*cs*) se află după consoanele *n* și *r* (*marxist, linxul, sfinxul, anxietate* etc.)

b) litera *x* se pronunță **gz** atunci când se află **între două vocale**, dar regula **nu** este aplicabilă mereu, ci pot fi **excepții**: *examen* (egzamen), *exact* (egzact), *exercițiu* (egzercițiu), *exotic* (egzotic), *exilat* (egzilat), *a exista* (a egzista), *exact* (egzact), *exemplu* (egzemplu), *elixir* (eligzir) etc.

c) **forma de plural** este diferită de **singular** la unele **cuvinte terminate în x**:

* *fix* - la singular; *ficși* - la plural;

* *complex* - la singular; *complecși* - la plural

* *ortodox* - la singular; *ortodocși* - la plural

* *linx* - la singular; *lincși* - la plural

* *perplex* - la singular; *perplecși* - la plural

d) **cuvinte în care litera x este scrisă cu grupul de sunete cs**: *cocs, micsandă, ticsit, îmbâcsit, rucsac, Alecsandri, vacs, fucsie, facsimil* etc.

3) **un grup de două sau trei litere** notează **un singur sunet**:

- ce, ci = c'; ge, gi = g'; che, chi = k'; ghe, ghi = g';
- ceas = c'as: 4 litere, 3 sunete;
- unchi = unk': 5 litere, 3 sunete;
- ciolan = c'olan: 6 litere, 5 sunete;
- gheață = g'ață: 6 litere, 4 sunete.

• Deoarece în cuvinte ce conțin **grupurile de litere e și i** sunt în unele situații **litere ajutătoare**, iar în altele au **valoare de sine stătătoare**, este bine ca, pentru a se stabili valoarea lor, **să se țină cont de faptul că orice silabă are obligatoriu o vocală**. Așadar, într-o silabă ce conține un astfel de grup, **dacă nu există o altă vocală, e sau i sunt vocale**.

<u>cea</u> -un	<u>c'a</u> -un: 5 litere, 4 sunete
<u>ci</u> <u>o</u> -ban	<u>c'o</u> -ban: 6 litere, 5 sunete
<u>ci</u> -re-șe	6 litere, 6 sunete
<u>ge</u> <u>a</u> m	<u>g'am</u> : 4 litere, 3 sunete
<u>ge</u> r	3 litere, 3 sunete
<u>chi</u> <u>a</u> r	<u>k'ar</u> : 5 litere, 3 sunete
<u>chi</u> -bri-turi	10 litere, 9 sunete
<u>ghe</u> <u>a</u> -ță	<u>g'ată</u> : 6 litere, 4 sunete
<u>ce</u> r	c'er: 3 litere, 2 sunete

4) **același sunet** poate fi redat prin **litere diferite**:

- sunetul i se redă prin literele:
 - * i: coborî, înainte, reîntâlni;
 - * â: pârâu, dânsul;
- sunetul i se redă prin literele:
 - * i: îar, vîs;
 - * y: yankeu;
- sunetul c se redă prin literele:
 - * c: castană;
 - * k: karate;
- sunetul k' se redă prin literele:
 - * che, chi: chenar, chin;
 - * k(e), k(i): yankeu, kilogram;
- sunetul y se redă prin literele:
 - * y: yoi, yulgar;
 - * w: wat, kiwi.

5) **formele verbului „a fi”** și **formele pronumelui personal** sunt exceptate de la pronunțarea literei e, iar pronunțarea cu i în fața sunetului e este **obligatorie** în următoarele forme (**DOOM-3, p.96**):

Pronumele personal

* **eu** (ieeu); **el** (iel); **ea** (ia); **ei** (iel); **ele** (iele)

Verbul „a fi”

* **este** (ieste); **eram** (ieram); **erați** (ierați); **erau** (ierau).

DOOM-2021:

• „Recomandă atașarea **fără cratimă** a articolului **-(u)l** (ca și a desinenței **-uri**) și la împrumuturile cu finala **-y** care nu prezintă deosebiri între scriere și pronunțare (ci în care **y** se rostește cu valoarea lui **prototipică**, **[i]** sau **[i]** șoptit: **body** art. *bodyul*; **boy** art. *boyul*.” (p.168).

• Dintre literele-consoane din alfabetul românesc, numai **w** poate nota și un sunet-consoană **v**, și un sunet-semivocală **[ü]** sau, mai rar, un sunet-vocal **[u]** - valori specificate în Dicționar.

SEMNELE GRAFICE**LITERELE****DOOM-2005**

• „Limba română modernă se scrie cu **alfabetul latin** (până în 1860, limba română s-a scris, de regulă, cu alfabetul chirilic, apoi, cu un alfabet de tranziție). Alfabetul actual al limbii române are **31 de litere**. Toate literele sunt perechi: **litera mare** (numită și **majusculă** sau, mai rar, **capitală**) și **litera mică** (numită și **minusculă** sau, în domeniul tipografic, **de rând**.”)

• „Cinci litere reiau câte o literă de bază, de care se deosebesc prin prezența, deasupra sau dedesubt, a trei **semne diacritice**: **căciula** așezată deasupra lui **a**: **ă**; **circumflexul** pus deasupra lui **a** și **i**: **â** și **î**; **virgulița**, sub **s** și **t**: **ș** și **ț**. **Semnele diacritice se notează în limba română și la literele mari**, însă punctul suprapus nu se notează la **I** și **J** mari, iar în scrierea de mână, frecvent, nici la **j** mic.”

■ Denumirea/ citirea literei (selectiv):

- â - â din a	- n - en/ne/nî
- î - î din i	- p - pe/pî
- b - be/bî	- q - kü (pronunțarea chiu , indicată în DOOM-1, este nerecomandabilă)
- d - de/dî	- r - er/re/rî
- f - ef/fe/fî	- s - es/se/sî
- g - ge/ghe/gî	- ș - șe/șî
- h - haș/hî (denumirea ha este rar folosită)	- t - te/tî
- j - je/jî	- ț - țe/țî
- k - ca/capa	- v - ve/vî
- l - el/le/lî	- w - dublu ve/dublu vî
- m - em/me/mî	- z - ze/zet/zî (se poate citi și zed)

- Literele **w** (dublu **v**) și **y** (*i* grec) sunt încă percepute ca străine, de aceea, în poziție finală de cuvânt, articolul enclitic se leagă prin cratimă.

- Unele litere din anumite abrevieri se citesc după modelul limbii din care au fost împrumutate abrevierile; de exemplu: **CV** (curriculum vitae) se pronunță *sivi*. [**DOOM-2005** și **DOOM-2021**]

DOOM-2005

„În citirea unor abrevieri și simboluri pentru mărimi matematice și fizice, unități de măsură, elemente chimice etc., se folosește citirea ef, ge, haș, capa, el, em, en, er, zet ale literelor f, g, h, k, l, m, n, r, s, z.”

COMPONENTELE VOCABULARULUI

I. VOCABULARUL FUNDAMENTAL (FONDUL PRINCIPAL LEXICAL) cuprinde aproximativ **1.500 de cuvinte** cunoscute și utilizate de toți vorbitorii de limbă română și este format din:

- a) *cuvinte foarte vechi* (moștenite sau împrumutate din alte limbi);
- b) *cuvinte folosite frecvent în vorbire*;
- c) *cuvinte cu mai multe sensuri (polisemantice)*;
- d) *cuvinte care intră în componența unor locuțiuni sau expresii specifice limbii române*.

• **Cuvintele** care compun **vocabularul fundamental** al limbii române denumesc:

- *părți ale corpului omenesc*: **cap, ochi, gură, picior, braț** etc.;
- *alimente*: **apă, lapte, pâine, brânză, carne** etc.;
- *obiecte de strictă necesitate și acțiuni frecvente*: **casă, masă, a mânca, a merge, a face, a respira, a sta, a locui** etc.
- *păsări și animale* (în special domestice): **găină, câine, pisică, porc, vacă, oaie, cal** etc.;
- *arbori și fructe*: **castan, plop, stejar, măr, păr - pere, cais - caisă, nuc - nucă** etc.;
- *grade de rudenie*: **mamă, tată, fiu, fiică, bunic, mătușă, unchi** etc.;
- *zilele săptămânii*: **luni, joi, duminică** etc.;
- *momente ale zilei, luni, anotimpuri*: **dimineața, iarna, iunie** etc.;
- *culori folosite des*: **alb, negru, roșu, verde** etc.;
- *conjuncții, prepoziții, numerale*: **dar, și, peste, trei, milion** etc.

II. MASA VOCABULARULUI cuprinde restul cuvintelor (aproximativ 90% din totalul cuvintelor) și este compusă din:

- *arhaisme*;
- *regionalisme*;
- *elemente de jargon și de argou*;
- *neologisme*;
- *termeni tehnici și științifici*.

1. **Arhaismele** sunt **cuvinte**, expresii, fonetisme, forme gramaticale și construcții sintactice care **au dispărut** din limba comună și sunt de mai multe feluri:

- **arhaisme lexicale** - cuvinte vechi, ieșite din uz fie din cauză că **obiectul sau profesia nu mai există, fie că au fost înlocuite de alte cuvinte: ienicer, caimacam, paharnic, logofăt, bejanie, opaiț, colibă** etc.
- **arhaisme fonetice** - cuvinte cu forme vechi de **pronunțare**, ieșite din uz: **pre, a îmbla, mezul** etc.; **larhaisme gramaticale** - forme gramaticale vechi și structuri sintactice învechite:
- **morfologice: aripe, inime, iernei, palaturi** etc.;
- **sintactice: „preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”**. (Mihai Eminescu).

2. **Regionalismele** sunt cuvintele și formele de limbă specifice vorbirii dintr-o anumită **regiune: barabulă (cartof), curechi (varză), dadă (soră mai mare), sămădău (porcar), sabău (croitor), cucuruz, păpușoi (porumb), ai (usturoi), lubeniță (pepene verde)** etc.

- **regionalisme fonetice** - forme cu circulație restrânsă a unor cuvinte de uz general: **barbat (bărbat), dește (degete), gios (jos), frace (frate), frunce (frunte), șa fași (ce faci)** etc.;

3. **Elementele de jargon** sunt **cuvinte** sau **expresii** din **alte limbi**, întrebuințate de anumite persoane cu intenția de a impresiona sau de a-și evidenția o pretinsă superioritate culturală: **bonjour, madam', O.K., week-end, look, job** etc. Elementele de jargon au fost adesea satirizate de **I.L.Caragiale** și **Vasile Alecsandri** pentru a ilustra snobismul personajelor.

4. **Elementele de argou** sunt cuvinte sau expresii folosite de vorbitorii unor **grupuri sociale** restrânse, cu scopul de a nu fi înțeleși persoane neavizate: **biștari (bani), curcan (polițist), nașpa (urât), a ciordi (a fura), pârnaie, mititica (închisoare), mișto (frumos sau batjocură)** etc.

5. **Neologismele** sunt cuvinte împrumutate recent din alte limbi:

- limba latină savantă: **colocviu, biblic, literă, fabulă, pictură** etc.;
- limba franceză: **monument, poezie, recamier** etc.;
- limba italiană: **capodoperă, spaghetti, pizza** etc.;
- limba germană: **sortiment, ștachetă, tact** etc.;
- limba engleză: **star, derbi, penalti, job, weekend** etc.

Împrumuturile neologice au prilejuit formarea unor **dublete sinonimice: amănunt - detaliu; cutremur - seism; ceresc - celest; (a) bănuî - (a) suspecta; moarte - deces; prăpastie - abis** etc.

DOOM-2021:

3.500 de neologisme nou introduse, unele terminologii dobândind o circulație tot mai largă: **abord, comorbiditate, coronavirus, a digitaliza, a informatiza, izoletă**. Numeroase sunt și cuvintele străine de diverse origini, dar mai ales din engleză, chiar dacă unele au corespondente în limba română: **black Friday,**

check-in, cool, fake news, take away, all-inclusive, breaking news. Alte neologisme sunt puțin folosite: (a) *accesoriza vb., adresabilitate s.f., advertorial s.n., algoritmică s.f., continuativ adj., corsetier s.m., credențial s.n., heptatlonist s.m., heterociclic adj., refractiv adj.*

6. **Limbajul tehnic** cuprinde cuvinte și expresii specifice unui domeniu al tehnicii: *bielă, bară de direcție, cheie franceză* etc.

7. **Limbajul științific** cuprinde cuvinte și expresii folosite în diferite domenii ale științei: *bisturiu, catgut, adjectiv, fotosinteză, electron, polinom* etc.

SITUAȚIA DE COMUNICARE

1) **LIMBA STANDARD** este o variantă a limbii naționale, cu *norme* stabilite pentru comunicarea publică și se realizează prin obiecte specifice: dicționare, cărți de gramatică și de ortografie. **Standardizarea** limbii înseamnă **stabilirea de reguli sau norme** și se realizează în timp de către instituții specializate și de către specialiști în domeniu, care țin seama de tradiția limbii, de frecvența cu care se folosesc anumite cuvinte, de dinamica limbii și de schimbările care au loc în viața oamenilor. Cei care nu respectă normele limbii standard sunt considerați „inculți”.

Respectarea normelor ortografice și gramaticale în vigoare se referă la obligația publicului larg, cu o cultură medie, de a stăpâni proprietatea semantică a termenilor, scrierea corectă a cuvintelor, formarea pluralului, pronunțarea cuvintelor conform regulilor, evitarea cuvintelor vulgare, argotice etc.

Ion Heliade Rădulescu a scris prima „**Gramatică românească**” în 1828, stabilind primele norme de scriere și vorbire corectă în limba română.

2) **LIMBA VORBITĂ** și **LIMBA SCRISĂ**

a) În **limbajul vorbit** (*comunicare verbală*) sunt importante, pe lângă respectarea normelor lingvistice ale mesajului, *intonația, accentuarea pe cuvinte, modulația vocii, pauzele* (*comunicare paraverbală*), precum și *gesturile, mimica, poziția corpului* (*comunicare nonverbală*). **Oralitatea** are caracter spontan și se transmite frecvent prin *dialog*.

b) **Limbajul scris** permite verificarea ulterioară a mesajului, de aceea conține exprimări mai complexe, mai explicate și se identifică în mare măsură cu **limba standard**.

În mediul electronic se folosesc, mai nou, *emoticoanele*, care însă transmit în mică măsură mesajul în complexitatea lui.

c) **Limbajul familiar** sau **colocvial** se apropie de limba standard, dar admite și unele elemente nonstandard, cum ar fi nuanțe afective, familiale, diminutive (*ciorbiță de vacuță, pâinică*), exprimări eliptice ale mesajului sau ale cuvintelor (*poa' să vină, șefu, copilu, parcu*), repetarea obositoare a conjuncției „și” (și i-am zis, și el nu și nu și a plecat brusc) etc.

d) Limbajul popular este **nonstandard**, adică vorbitorii recurg la exprimări diferite în funcție de studii, profesie sau zonă geografică. Remarcabil este limbajul popular în producțiile folclorice: basme, povești, proverbe, ghicitori, doine, balade etc.

e) Limbajul științific respectă regulile generale ale limbii standard și se manifestă în mai multe domenii: jurnalistic, juridic, politic, religios, științe exacte etc.

CUVÂNTUL

SEMANTICA - SENSUL CUVINTELOR ÎN CONTEXT

Definiție

SEMANTICA este știința care se ocupă cu sensul cuvintelor.

CUVÂNTUL este unitatea de bază a vocabularului și are:

- *o formă* - totalitatea sunetelor sau literelor din care este alcătuit;
- *unul sau mai multe sensuri*.

SENSUL unui cuvânt este dat de context, deoarece, considerat izolat, cuvântul poate avea mai multe sensuri, dar într-un context anumit acesta are o singură semnificație.

I. După numărul de sensuri, cuvintele sunt:

● **Monosemantice** - cuvinte care au un singur înțeles: *dializă, natriu, antibiotic, infarct, neuron, diametru, teoremă, atom, sferă, sodiu, echer, bisturiu, cosinus* etc.;

● **Polisemantice** - cuvinte cu *două sau mai multe sensuri*:

• *masă*

obiect de mobilă:

* *Mi-am cumpărat o masă ovală.*

mâncare:

* *Am luat masa în oraș.*

ospăț, petrecere:

* *De ziua lui a organizat o masă mare.*

• *baie*

camera de baie:

* *Ea a făcut curățenie în baie.*

cada:

* *Apa din baie e fierbinte.*

îmbăiere, spălare:

* *Copiii fac baie în lac.*

• *cap*

parte a corpului:

* *Și-a pus o căciulă pe cap.*

extremitate:

* *Cerșește la capul podului.*

mintă, inteligență:

* *Cine n-are cap, vai de picioare.*

conducător:

* *Tudor Vladimirescu a fost capul Revoluției din 1821.*